

Polemike

Prilog raspravi „Shvatanje ratne veštine kao instrumentalne discipline”

Pukovnik mr MILISAV SEKULIĆ

U članku se polemike sa stavovima pukovnika u penziji prof. dr Mensura Ibrahimpašića izloženim u njegovim tekstovima objavljenim u „Vojnom delu” br. 4 i 5/89. Pukovnik Sekulić zastupa drukčija shvatanja o predmetu ratne veštine, odnosu ratne veštine i politike, i posebno o postojanju dve vrste ratne veštine – instrumentalističke i savremene na čemu prof. Ibrahimpašić gradi svoj članak u „Vojnom delu” br. 5/89. Kako su oba teksta dr Ibrahimpašića motivisana prethodnom kritikom koju je puk. Sekulić uputio na njegovu početnu raspravu objavljenu u „Vojnom delu” br. 1/88 pod naslovom *Ideja kao društvena pojava i naoružani narod*, autor ovog priloga je pokušao da na jednom mestu uopšti i jasno izloži svoja neslaganja sa stavovima prof. Ibrahimpašića koja se odnose u prvom redu, na tretman i shvatanje kategorije ratne veštine u našoj naučnoj i teorijskoj misli.

Predmet izučavanja ratne veštine, kaže puk. Sekulić, može biti samo oružana borba i sve što spada u njen domen, a nikako „ideja socijalističkog samoupravljanja”. Autor se slaže sa prof. Ibrahimpašićem da problemi u razvoju samoupravljanja imaju izuzetno značenje za celokupni sistem opštenarodne odbrane, ali osporava njegovu tvrdnju prema kojoj „ratna veština treba da odgovori na pitanje – u kojoj su meri tokovi društvene stvarnosti podudarni sa doktrinarnim načelom da je socijalističko samoupravljanje temelj sistema opštenarodne odbrane i njegova pokretačka snaga”.

U „Vojnom delu” br. 5/89 objavljen je članak pukovnika u penziji prof. dr Mensura Ibrahimpašića *Dve u biti različite vrste ratne veštine* čiju je najavu autor nagovestio već u prethodnom broju, objavljujući polemički tekst pod nazivom *Shvatanje ratne veštine kao instrumentalne discipline*.¹ Pomenuta polemika trebalo je u stvari da predstavlja odgovor na moje kritičke opservacije koje sam objavio u „Vojnom delu”

¹ „Vojno delo” br. 4/89, str. 120–132.

br. 6/88 o nekim stavovima i tvrdnjama profesora Ibrahimpašića *Ideja kao društvena pojava i naoružani narod*, objavljenom u „Vojnom delu” br. 1/88.

Na polemičke stavove profesora Ibrahimpašića nisam odmah odgovorio čekajući da se pojavi tekst u kojem je on najavio da će pokušati celovitije prikazati tradicionalističko i savremeno shvatanje ratne veštine i njihovo sučeljavanje u razvoju naše ratne veštine,² i čim sam ga pažljivo pročitao stavovi profesora Ibrahimpašića postali su mi mnogo jasniji i razumljiviji. Tek sada je moguće jasno fiksirati i obrazložiti u čemu se ne slažemo.

1. SHVATANJE RATNE VEŠTINE KAO INSTRUMENTALNE DISCIPLINE

Metod koji je prof. Ibrahimpašić primenio u polemici sa stavovima objavljenim u mom članku *Prilog raspravi – Ideja kao društvena pojava i naoružani narod*, objavljenim u „Vojnom delu” br. 6/88, nije baš često korišćen u raspravama ove vrste.

Umesto da odgovara na ono što sam napisao i činjenicama osporava moje eventualne zablude, pogrešne tvrdnje i stavove, prof. Ibrahimpašić je olako zaključio kako je razlika između njegovih i mojih shvatanja predmeta ratne veštine samo „pojavna strana jedne temeljne razlike”, koju on svodi na suštinsku razliku „u shvatanju karaktera i društvene uloge ratne veštine kao osobene teorijske misli i prakse”.³ Da li je to zaista tačno – prof. Ibrahimpašić to ne dokazuje, pretpostavljajući da dobro poznaje moje shvatanje karaktera i društvene uloge ratne veštine, iako ja o tome nigde nisam pisao. Na takvim osnovama lako je dokazati sve što se želi.

Polazna razlika između mene i pukovnika Ibrahimpašića postoji u shvatanju predmeta ratne veštine, mada obojica tvrdimo kako je predmet ratne veštine – oružana borba. Za mene, ratna veština i počinje i završava u domenu pripremanja i vođenja oružane borbe, što se ne bi moglo reći za profesora Ibrahimpašića. On se očigledno zalaže za takav tretman ratne

² Isto, str. 132.

³ Isto, str. 121.

veštine prema kojem je u nju moguće svrstati čak i one sadržaje koji se ni po kakvom kriterijumu ne mogu uključiti u predmet ratne veštine. Primera radi, navodim samo jedan od stavova dr Ibrahimpašića koje on zastupa u pomenutim člancima, a prema kojem „ratna veština treba da izučava, između ostalog, i odnos oružane borbe prema ideji socijalističkog samoupravljanja”. Argumente kojima sam osporavao takvu tvrdnju pokušao sam da obrazložim u svom članku objavljenom u „Vojnom delu” br. 6/88, pa se zato sada na njih ne vraćam.

Logično, time ne negiram značaj i uticaj socijalističkog samoupravljanja na izgradnju i afirmaciju celokupnog koncepta opštenarodne odbrane. Naprotiv, smatram da u stavovima prof. Ibrahimpašića i mojim pogledima postoji visok stepen saglasnosti kada je reč o odnosu opštenarodne odbrane i društveno-političkog sistema. Opštenarodna odbrana SFRJ, na način kako ju je državno rukovodstvo doktrinarno opredelilo, može se izgrađivati, postojati i biti delotvorna samo u visokorazvijenom socijalističkom samoupravnom društvu, u kojem vladaju idealni odnosi bratstva i jedinstva, u kojem je do kraja rešeno nacionalno pitanje, i u kojem su njeni temeljni principi i načela prihvaćeni i utkani u sve institucije i sve segmente državne i društvene organizacije. Drugim rečima, za naš koncept opštenarodne odbrane bitno je postojanje *razvijenog samoupravljanja* u svim porama društva. Dok to ne postignemo, nedostajće glavni i bitni činilac bez kojeg je iluzorno očekivati funkcionisanje opštenarodne odbrane na način kako je to predviđeno Ustavom SFRJ i Zakonom o opštenarodnoj odbrani. Stoga je i opravdan zahtev koji se sve češće naglašava da treba brže rešavati probleme daljeg razvoja samoupravljanja i otklanjati sve prepreke koje tom procesu stoje na putu. Uloga nauke u tome je nezamenljiva.

Sudeći po ovome što je profesor Ibrahimpašić napisao u svojim člancima, između nas nema većih razlika kada su u pitanju načelna opredeljenja o odnosu opštenarodne odbrane i samoupravljanja, ili se bar meni tako čini. Razlike nastaju u trenutku kada pokušamo da odgovorimo na pitanje: što može i šta treba da čini ratna veština u postojećoj situaciji? Po mišljenju dr Ibrahimpašića, ratna veština treba da odgovori na pitanje: u kojoj meri su tokovi društvene stvarnosti *podu-*

darni sa doktrinarnim načelom da je socijalističko samoupravljanje temelj sistema opštenarodne odbrane i njegova pokretačka snaga. On doduše ne kaže kakva bi bila svrha takvog istraživanja – kada svi znamo da imamo čvrsto fiksiran i jasan doktrinarni stav, ali ne i uslove da se on realizuje. Šta bi istraživanje moglo dati nego da potvrdi ono što je i inače, dobro poznato? Po kojem i kakvom kriterijumu ono treba da čini predmet ratne veštine? Verujem da se i prof. Ibrahimpašić slaže sa tezom da istraživanje ima opravdanja jedino ako njegovi rezultati doprinose bržem otklanjanju problema daljeg razvoja i izgrađivanja samoupravnog društva. Ako to ne može i ne treba da bude predmet ratne veštine.

Ovakav moj stav profesor Ibrahimpašić odbacuje tvrdnjom da ne uzimam u obzir bitne društvene činioce i aktuelne procese u zemlji. To argumentuje sledećom tvrdnjom: „Jedno od bitnih doktrinarnih načela je da je oružana borba osnovni oblik ispoljavanja društvene moći radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti Jugoslavije u odbrani od oružane agresije. Kada se u društvenoj stvarnosti javljaju tendencije uspostavljanja konfederativnih odnosa između republika, ko je pozvaniji od teorije ratne veštine – upravo zato što je oružana borba njen predmet istraživanja – da kaže šta znači takva tendencija za ostvarivost tog načela? A to načelo je izvedeno iz načela višeg stepena opštosti: da je socijalističko samoupravljanje temelj sistema opštenarodne odbrane i njegova pokretačka snaga. Oспоравати pozvanost teorije ratne veštine da odgovara na takva pitanja, može samo onaj ko je, svesno ili nesvesno, svodi na puku instrumentalnu veštinu”.⁴

Ne vidim nijedan ozbiljniji argument koji bi opravdavao uključivanje pomenute problematike u domen teorije ratne veštine. Ako neko to treba da čini – a treba – onda je to zadatak politike a ne ratne veštine. Uostalom, politika i inače kreira koncepciju odbrane društva, pa je valjda i logično da rešava one probleme koji se javljaju u širim društvenim relacijama u negativnom kontekstu. Konačno, to što treba da se kaže – dobro je poznato svima u Jugoslaviji, pa stoga nisu ni potrebna nikakva istraživanja, pogotovo ne u domenu ratne veštine.

Oспоравajući moj stav prema kojem ratna veština nema zadatak da otkriva nove mogućnosti jačanja odbrambene moći

⁴ Isto, str. 125.

zemlje, Ibrahimpašić tvrdi kako je to „korak dalje u svođenju ratne veštine na instrumentalnu veštinu koja nema sopstveni misaoni odnos prema društvenoj stvarnosti kojoj pripada”.⁵ Tu moju „sklonost” instrumentalističkom shvatanju ratne veštine dokazuje vlastitim stavovima iz izvornog članka, koje zatim potkrepljuje tvrdnjom kako je, eto, i Vrhovni štab narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u toku NOR-a radio u skladu sa pomenutim principima, te da se na isti način može govoriti i o naoružanom narodu i o samoupravljanju. Pri tome očito zanemaruje stvarno stanje, praksu koja nije opravdala mnoga očekivanja iz ideje o naoružanom narodu, kao ni iz socijalističkog samoupravljanja. To što navodi profesor Ibrahimpašić, očigledno nisu argumenti koji bi opravdali njegov stav kako ratna veština treba da otkriva nove mogućnosti jačanja odbrambene moći zemlje.

Pošto je na takav način „utvrdio” da je u mojim stavovima prisutna *višestruka indikativnost*, profesor Ibrahimpašić navodi nekoliko argumenata, od kojih gotovo nijedan nema čvrste veze sa temom rasprave. Prvi od njih se svodi na tvrdnju da sva moja stanovišta pokazuju „nedovoljnu društvenu komunikabilnost diskursa”, što bi trebalo da znači da ono što sam napisao nije razumljivo za naučnu javnost nego samo za autora. Ova tvrdnja može biti tačna samo ako dr Ibrahimpašić nije razumeo moje stanovište, a uz to sebe identifikuje sa celokupnom naučnom javnošću. Drugo, pripisuje mi se da uvodim neke nove pojmove i teorijske kategorije kao npr. „unutrašnji sadržaj opštenarodne odbrane” i „okruženje opštenarodne odbrane”, koji nisu poznati postojećoj teoriji opštenarodne odbrane, ali me usput i podučava kako moram znati da se uvođenju novih pojmova moraju zadovoljiti i određeni logički i jezički zahtevi, što ja navodno nisam poštovao.

Moram priznati da sam očekivao polemiku u kojoj će dominirati argumenti. Na neki način sam od nje i strahovao, jer nisam bio siguran da profesora Ibrahimpašića u nečemu nisam baš dovoljno i razumeo. Na žalost, kada sam pažljivo pročitao njegove članke u „Vojnom delu” br. 4 i 5/89, uverio sam se da nisam pogrešio u oceni stavova koje je izložio u svom početnom tekstu *Ideja kao društvena pojava i naoružani narod*, objavljenom u „Vojnom delu” br. 1/88. Začudilo me

⁵ Isto, str. 126.

je da dr Ibrahimpašić ne odgovara ni na jedan moj stav i tvrdnju – argumentima. Ne osporavam da u mojim stavovima ima i određenih nepreciznosti, pa čak i manjka „naučnosti”, ali je tome umnogome kriv i ograničeni prostor časopisa. Za mene je nešto drugo mnogo značajnije – profesor Ibrahimpašić ostaje kategorički pri svom stavu, osporavajući opravdanost gotovo svih mojih kritičkih opaski. Često to čini jezikom i stilom koji nisu primereni tolerantnom intelektualnom dijalogu. Između ostalog, pripisuje mi da ne shvatam (ili pogrešno shvatam) društveni karakter naše ratne veštine, te da je posmatram isključivo kao instrumentalnu disciplinu. „Zabrinut” da možda još neko tretira ratnu veštinu kao ja (tradicionalistički) najavljuje novi tekst na stranicama „Vojnog dela”, u kojem će celovitije „prikazati tradicionalističko i savremeno shvatanje ratne veštine i njihovo sučeljavanje u razvoju naše ratne veštine”. Logično, on je zagovornik savremenog shvatanja ratne veštine, a ja – tradicionalističkog. On sve razume što treba da se razume, a ja ne mogu da se uzdignem iznad „instrumentalističkog” shvatanja naše ratne veštine. Otuda i zaključak da nas dvojica u stvari i ne govorimo o istoj ratnoj veštini.

2. DVE VRSTE RATNE VEŠTINE ILI DVA SHVATANJA RATNE VEŠTINE

U članku *Dve u biti različite vrste ratne veštine* profesor Ibrahimpašić pokušava dokazati da u savremenim uslovima postoje dve vrste ratne veštine: tradicionalistička i savremena. Prva vuče korene iz 18. i 19. veka, a savremena je nastala (i još se konstituiše) u društvenoj stvarnosti druge polovine 20. veka. Po oceni autora, nova stvarnost je usloвила i pojavu kvalitetno nove ratne veštine kao osobene misli i prakse.

Pristup i način tretiranja problema ratne veštine u ovom članku je karakterističan za našu noviju teoriju i političku praksu, što znači da ima naglašena ideološka obeležja, mada se autor odmah u početku kritički osvrće na uticaj ideologije na konstituisanje bazičnih principa ratne veštine. Profesor Ibrahimpašić je očigledno u pravu kada tvrdi da je „visoka tenzija ideoloških konfrontacija” stvorila koprenu koja otežava

uočavanje mnogih činjenica od značaja za ratnu veštinu, ali njegov pristup ovoj temi kao da je želeo da potvrdi takvu tezu. To je naročito vidljivo u objašnjavanju razlika između tradicionalističke i savremene ratne veštine.

a) *Način razmatranja problema ratne veštine*

Već i površan uvid u članak *Dve u biti različite vrste ratne veštine* pokazuje da se autor opredelio za politikološki i sociološki pristup, što je i razumljivo s obzirom na njegovo teorijsko i intelektualno opredeljenje. Možda više nego u mnogim drugim tekstovima, u ovome je ideološka boja ratne veštine naglašena do te mere da se s pravom može govoriti o još jednom iskoraku ka „ideologizaciji” teorije ratne veštine. Kao što je poznato, njena osnovna karakteristika je oštra, radikalna i isključiva podela na tzv. progresivno i tzv. reakcionarno krilo. Prvo je jedino ispravno, vredno, istinito i društveno opravdano, a za drugo se upotrebljavaju atributi: klasično, tradicionalno, ograničeno, nesavremeno i slično. Kao po nekom pravilu, autor je uvek zastupnik one prve pozicije, a njegovi oponenti – nosioci su pozicija sa negativističkim predznakom.

Sadržaj članka profesora Ibrahimpašića je tipična ilustracija ideološkog pristupa složenim problemima teorije ratne veštine. Polazeći od unapred fiksiranih ideoloških premisa, on u društvenoj stvarnosti druge polovine 20. veka sagledava dve vrste ratne veštine: jednu – tradicionalističku, za koju vezuje uglavnom sve negativne predznake, i drugu – savremenu kojoj pripisuje samo pozitivne kvalifikative. Što se tiče naše ratne veštine, kaže da je ona najreprezentativniji primer produbljenog procesa istorijskog prevazilaženja ratne veštine kao instrumentalističke discipline.⁶ Kao glavni argument za navedenu tvrdnju navodi stvaranje Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i konstituisanje njene ratne veštine kao izraza vojne moći narodnooslobodilačkog i revolucionarnog pokreta, odnosno naoružanog naroda kao subjekta rata.

Ideologizacija je prisutna u razmatranju gotovo svih pitanja i problema: odnosa politike i ratne veštine, koncepcije opštenarodne odbrane, unutrašnje politizacije oružanih snaga

⁶ „Vojno delo”, br. 5/89, str. 36.

i dr. Tome umnogome doprinosi i upotreba velikog broja pojmova koji ne pripadaju ratnoj veštini nego filozofiji i sociologiji, a autor ih bliže ne objašnjava. Navodimo samo neke od njih: „vojna vlast”, „individualni borački subjektivitet”, „osvešćavanje širokih slojeva stanovništva”, „egzistencijalno-civilizacijski”, „revolucionarne narodne mase kao subjekt rata”, „političko promišljanje ratne veštine”, „političko promišljanje borbenih situacija”, „objedinjavanje svih mogućnosti ispoljavanja stanovništva kao subjekta rata”, „oblik neoružanog otpora kao oblika sadejstva oružanim snagama”, „vojno promišljene društvene stvarnosti”, „političko promišljanje konstituisanja i upotrebe oružanih snaga” i dr. Više je nego sigurno da mnogi čitaoci ovog članka neće biti u stanju da shvate suštinu i smisao pomenutih sintagmi i sociološko-politikoloških formulacija, a bez njihove spoznaje teško da mogu shvatiti „šta je autor hteo da kaže”.

b) Osnovna polazišta autora

Naslov članka *Dve u biti različite vrste ratne veštine* upućuje na zaključak da profesor Ibrahimpašić zastupa stav o postojanju dve vrste ratne veštine: za našu ratnu veštinu kaže da je reprezentativan primer savremene ratne veštine, ali se ne izjašnjava o tome koje i čije ratne veštine još svrstava u ovu kategoriju.

Proučavajući sadržaj pomenutog članka, ostao sam u dilemi: da li dr Ibrahimpašić zastupa stav o postojanju dve vrste ratne veštine ili o dva shvatanja ratne veštine, ili možda i jedno i drugo. Ako sam ga dobro shvatio, on pokušava da dokaže kako postoje dve vrste ratne veštine, i da se one međusobno značajno razlikuju.

Prikaz „tradicionalne” ratne veštine određen je uglavnom sasvim korektno, i u tom pogledu su stavovi autora jasni. Za njega je početak „istorijskog prevazilaženja” tradicionalističke ratne veštine nagovešten već u prvom svetskom ratu, dalja transformacija se zbila u oktobarskoj socijalističkoj revoluciji i drugom svetskom ratu, a završila se u našem narodnooslobodilačkom ratu – u procesu stvaranja narodnooslobodilačke vojske i ratne veštine.⁷ Konačno, društvena stvarnost druge

⁷ Isto, str. 35–36.

polovine 20. veka proizvela je kvalitativno novu osnovu razvoja ratne veštine kao osobene misli i prakse. To znači, tvrdi Ibrahimpašić, da danas egzistiraju dve ratne veštine: savremena – koja je uspela da se konstituiše, i tradicionalna – koja je ostala i dalje da egzistira. Prva je izraz kvalitativnih promena koje su se zbile u domenu ljudskog i materijalno-tehničkog činioca u poslednjih nekoliko decenija, i koje su posledica uticaja političkog, tehničkog i ekonomskog razvoja ljudskog društva dvadesetog veka na konstituisanje vojne sile.⁸

Argumentacija kojom prof. Ibrahimpašić dokazuje postojanje dve vrste ratne veštine nije dovoljno ubedljiva. Svodi se uglavnom na razlikovanje „instrumentalističkog duha” kod tradicionalističke ratne veštine od „produbljenosti društvenog karaktera vojne sile” kod savremene ratne veštine. Pri tome gubi iz vida da se postojanje dve vrste ratne veštine može dokazivati prevashodno na temelju razlika koje postoje i koje su evidentne u predmetu istraživanja i osnovnim teorijama koje odražavaju različitost predmeta. Ja smatram da je moguće govoriti samo o jednoj ratnoj veštini unutar koje postoji više teorija, a stepen njihove sličnosti i različitosti može biti različit. Dokaz tome je i odnos prema ratnoj veštini kao nauci u mnogim zemljama. Uostalom, od kako postoje, oružane snage su stvarane da vode oružanu borbu, bilo da brane svoju slobodu ili da ugrožavaju tuđu. Priprema i vođenje oružane borbe čini, prema tome, glavni sadržaj rata i predmet je izučavanja ratne veštine. Različitost politika prouzrokuje i razlike u ciljevima ratovanja. Iz tih razlika dobijamo različite teorije, kojima se izražavaju ovakvi ili onakvi koncepti priprema i vođenja oružane borbe. Postojanje različitih koncepata predstavlja okvir za tvrdnju o egzistiranju dva, u biti različita, shvatanja ratne veštine kao nauke: jednom, tradicionalističkom i instrumentalističkom i drugom, savremenom, koje se zasniva na „produbljenosti društvenog karaktera vojne sile”.

Da je reč o postojanju dva *shvatanja* ratne veštine, a ne o dve različite vrste ratnih veština, potvrđuje i sam Ibrahimpašić svojom opaskom da i kod nas ima zastupnika tradicionalističke i savremene ratne veštine. Po mom mišljenju, pre bi se moglo govoriti da u našoj ratnoj veštini postoji više shvatanja koja se međusobno u nečemu razlikuju, u šta možemo svrstati

⁸ Isto, str. 36.

i razlike u shvatanju tzv. instrumentalističkog duha i „produbljenosti društvenog karaktera vojne sile”. Profesor Ibrahimpašić je ostao dužan čitaocima da kaže ko to izuzev naše zemlje ima „savremenu” ratnu veštinu, a koje zemlje, i zašto, imaju još uvek „tradicionalističku” ratnu veštinu? Uostalom, zar i „tradicionalistička” ratna veština ne uvažava kvalitativno nova svojstva ljudskog i materijalno-tehničkog činioca rata?

c) *Sporne tvrdnje i zaključci*

1. Na više mesta u članku *Dve u biti različite vrste ratne veštine* autor tretira ratnu veštinu kao *sredstvo* politike sa pozicija sile. Da li je takvo određenje ratne veštine teorijski zasnovano i prihvatljivo? Koliko znam ratnu veštinu smo do sada uvek tretirali kao naučnu disciplinu koja se bavi upotrebom oružanih snaga u borbi. Drugim rečima, njena uloga je u tome da utvrđuje načine korišćenja oružanih snaga u demonstriranju politike sa pozicija sile, ali to što ona radi – ne čini je sredstvom politike sa pozicija sile. Sredstvo su oružane snage i metode njihove upotrebe u ostvarivanju politike sa pozicija sile: demonstracije, vežbe, pretnje, itd. Uostalom, zar u prilog tome ne govori i sledeća tvrdnja prof. Ibrahimpašića: „Usmeravanje teorijske misli (misli se ratne veštine – prim. M.S.) na istraživanje ovih činjenica (postojanje društvenih snaga kojima je u interesu politika sa pozicije sile – prim. M.S.) višestruko je značajno: doprinosi potpunijem sagledavanju uzroka i prirode politike sa pozicija sile, te mogućnosti njenog prevladavanja; omogućava pouzdanije objašnjenje rezultata ratova vođenih u drugoj polovini 20. veka; omogućava potpunije objašnjenje savremenih pojava kao što su blokovsko povezivanje i konfrontiranje, trka u naoružavanju, detant; stvara pouzdaniju osnovu za utvrđivanje pojava militarizma; omogućava pouzdanije odgovore na pitanje kako izgrađivati demokratske, a efikasne odbrambene sisteme”.⁹

Ako ratna veština ima zadatak da traga za odgovorima na prethodno postavljena pitanja – kako se može tretirati kao sredstvo politike sa pozicija sile? Analogno navedenom, ona nije i ne može biti izraz demokratskog društva ili duha,

⁹ Isto, str. 29–30.

sredstvo odbrane demokratije, sredstvo porobljavanja, oblik mišljenja i delovanja.

2. U razmatranju novih svojstava „ljudskog činioca” rata u savremenoj ratnoj veštini prof. Ibrahimpašić u prvi plan ističe „individualni borački subjektivitet” kao izraz lične motivisanosti i obučenosti vojnika da maksimalno koristi oružje koje upotrebljava u borbi.¹⁰ Pri tome naglašava radikalnu razliku između ljudskog činioca rata u savremenoj i tradicionalističkoj ratnoj veštini. Po savremenoj ratnoj veštini, piše dr Ibrahimpašić, individualni borački subjektivitet je takva manifestacija borbenog morala koja predstavlja unutrašnju individualnu pokretačku snagu, koju nije moguće stvoriti nijednim načinom fizičke opresije. Ratna veština shvaćena kao instrumentalna disciplina, međutim, polazi od *podaništva* kao osnovnog kvaliteta ljudskog činioca, a podaništvo se stvara opresivnom etatističkom snagom države.¹¹

Ako o individualnom boračkom subjektivitetu govorimo kao o novom svojstvu ljudskog činioca rata, vezanom za korišćenje borbenih performansi savremenog naoružanja, onda to u istoj meri moramo priznati i boračkom sastavu koji se upotrebljava po principima tradicionalističke ratne veštine. Na osnovu čega isključujemo ulogu i funkciju opresije kod boračkog „subjektiviteta” u savremenoj ratnoj veštini, a prenađavamo je u „tradicionalističkoj” ratnoj veštini? Drugi svetski rat i svi ratovi vođeni posle njega nisu potvrdili radikalne razlike o ulozi opresije. Dok postoje vojske i dok se budu vodili ratovi opresija će igrati veliku ulogu neovisno od vrste ratne veštine.

3. Među kvalitativnim promenama materijalno-tehničkog činioca izuzetnu pažnju zasluđuju one promene kojima se izražava povećana uslovljenost svih vrsta komandnih odluka od „kolektivne pameti”.¹² Slažem se sa stavovima autora o ulozi znanja komandantovih saradnika i njihovom uticaju na kvalitet odluke (s tim što komandant ostaje jedini nosilac prava da donosi odluke), ali to nikako ne znači, kao što piše prof. Ibrahimpašić, da komandni odnos zbog toga treba da poprma karakter saradničkog odnosa između komandanta i

¹⁰ Isto, str. 37–38.

¹¹ Isto, str. 38–39.

¹² Isto, str. 44.

potčinjenih starešina. Naprotiv, smatram da komandni odnos ne samo što neće poprimati „saradnički karakter”, nego će sve više dobijati na značaju prema porastu odgovornosti za donete odluke i njihovu realizaciju. Tvrdnja autora da će se u okviru komandnog odnosa u oružanoj borbi zahtevati „takvo mišljenje, i takvo odlučivanje i takvo delovanje u kojima se svaki pojedinac ispoljava kao inicijativni subjekt” je u mnogo čemu diskutabilna, jer je nerealno očekivati da baš svi nivoi rukovođenja i komandovanja objedinjuju „inicijativnu sposobnost svih subjekata” koji učestvuju u oružanoj borbi. Pre bi se moglo govoriti o objedinjavanju dejstava i postupaka, a ne o objedinjavanju „inicijativne sposobnosti subjekata”, što nikako ne treba shvatiti da bilo čim dovodim u pitanje značaj inicijative u borbi.

4. Za posebno je razmatranje ono što Ibrahimpašić naziva „momentom dijalektičkog paradoksa razvoja ratne veštine”. Smisao „momenta dijalektičkog paradoksa” on vidi u tome što ratna veština – kao naučna disciplina koja izučava pripremu i vođenje oružane borbe – otkriva istovremeno i neophodnost i mogućnost prevladavanja rata kao oblika ispoljavanja društvenih protivrečnosti, i u tom smislu čini „oslonac progresivnim društvenim snagama za delovanje tim smerom”.¹³ U tome „paradoksu” razvoja ratne veštine dolazi i do preobražaja ratne veštine „iz instrumentalne misli, koja je sa svoje strane podsticala vođenje ratova, neprekidno povećavajući efikasnost vojne sile kao sredstva politike, u misao koja u svom najvišem dometu sopstvenim uvidom u društvenu stvarnost doprinosi osposobljavanju politike da dolazi do saznanja o neophodnosti i mogućnosti prevladavanja rata kao njenog sredstva”.¹⁴

Šta je ovde paradoks – da li „momenat dijalektičkog razvoja ratne veštine” ili su to konsekvence do kojih je autor došao pripisujući ratnoj veštini ono što ona nije i što ne može biti. Zar je zaista predmet ratne veštine – izučavanje mogućnosti prevladavanja rata kao oblika ispoljavanja društvenih protivurečnosti? Koliko znam, to je zadatak drugih društvenih nauka pre svega politike i sociologije. Ratna veština je dužna da uvažava stavove i dostignuća drugih nauka u iznalaženju

¹³ Isto, str. 50.

¹⁴ Isto, str. 50.

moгуćnosti za prevladavanje rata, ali to nije sfera njenog istraživanja. Još manje bi se mogla prihvatiti tvrdnja dr Ibrahimpašića kako ona treba da predstavlja oslonac progresivnim društvenim snagama za delovanje u smeru prevladavanja rata, te da sopstvenim uvidom u društvenu stvarnost doprinosi osposobljavanju politike „da dolazi do saznanja o neophodnosti i mogućnosti prevladavanja rata”. Politika i ratna veština su time promenile uloge. Prenebregnut je osnovni princip da i strategiju i ratnu veštinu stvara politika, a ne obrnuto. Pri tome imam u vidu da ratna veština nije ni vojna vlast, ni vojna politika; ona je nauka koja istražuje zakonitosti, načela i principe pripremanja i vođenja oružane borbe, polazeći od stvarnog stanja unutrašnje politizacije vojske.

5. Temu o politizaciji vojske profesor Ibrahimpašić stavlja takođe u opšti kontekst postavljene teme, ali to čini na način koji nije dovoljno ubedljiv. Najpre ukazuje na činioce koji su protiv politizacije oružanih snaga (unutrašnjom politizacijom oružanih snaga stvaraju se dodatne mogućnosti da vojne vlasti izrastu u osamostaljeni politički činilac i time obezbede privilegovan elitistički položaj u društvu), da bi odmah nakon toga konstatovao kako „unutrašnja politizacija vojne organizacije ne mora da vodi ka osamostaljivanju vojne vlasti kao od društva otuđenog političkog činioca”. Posle toga sledi novi zaključak da „naprotiv, ta politizacija može za posledicu imati dijametralno oprečan rezultat: njeno konstituisanje u činioca čiji je interes pa zato i njihova misao i delovanje, usmereni ka prevladavanju politike sa pozicija sile, a što znači i prevladavanje rata kao oblika ispoljavanja društvenih protivurečnosti”. Razmatranje teme o unutrašnjoj politizaciji autor završava konstatacijom da je „unutrašnja politizacija vojne organizacije nužan uslov za prevladavanje tradicionalističkog duha ratne veštine kojim se čovek negira kao društveni subjekt”.¹⁵

Verovatno da se na prostoru od jedne stranice i ne može šire elaborirati kompleksna i višeznačna tematika o politizaciji vojne organizacije. Na žalost, autor nije ni pokušao da to učini, i da bar naznači kako politizacija može imati za posledicu njeno konstituisanje u činioca čiji je interes prevladavanje politike sa pozicije sile. Pri tome mislimo i na naše

¹⁵ Isto, str. 53.

oružane snage, što znači da je trebalo sasvim precizno i jednostavno objasniti i argumente protiv depolitizacije JNA – na čemu sve glasnije insistiraju određeni krugovi u našoj zemlji, naročito u poslednje vreme.

Kada je u pitanju Jugoslovenska narodna armija, stvar je potpuno jasna: njena politizacija je rezultanta njenog specifičnog mesta i uloge u društvu i izraz jednakog prava pripadnika JNA sa drugim građanima Jugoslavije. Politizacija JNA postojala je, naime, još od prvih dana njenog nastajanja, i nijednog trenutka nije bilo uslova i mogućnosti za izrastanje vojne vlasti u osamostaljeni politički činilac. Stoga se nikada nije ni postavljalo pitanje privilegovanog i elitskog položaja oružanih snaga u društvu.

U socijalističkom društvenom sistemu i federativnoj jugoslovenskoj zajednici, JNA ima naglašenu ulogu faktora integracije i jedinstva, što bi bilo nezamislivo ako je depolitizovana. Šta je drugo nego politizacija ako se od aktivnih starešina traži jugoslovensko opredeljenje, ako se vojnici vaspitavaju u duhu socijalističkog patriotizma, ako se neguju slobodarske tradicije i tekovine i dr. Drugim rečima, zadaci odbrane su stvar celog društva, a ne samo JNA. Zato i oficir mora da bude ravnopravan sa drugim građanima, tj. da ima mogućnost aktivnog učestvovanja u svim društvenim i političkim zbivanjima u zemlji. U uslovima postojanja i konkurencije višestranačkog sistema svi će ovi problemi dobiti i novu dimenziju, ali to ni u jednom trenutku ne sme dovesti u pitanje ono što je najbitnije – da sačuvamo JNA od antisocijalističkih snaga, koje su sve brojnije i agresivnije. Da bi očuvala svoj narodni, jugoslovenski i socijalistički karakter JNA mora u stvari da bude isto onoliko (ako ne i više) politična i klasno opredeljena kao što je bila u proteklih pet decenija svoje istorije, i to generalno opredeljenje ne sme da napusti ni u jednom trenutku.

Umesto zaključka

Kada se pažljivo pročitaju sva tri članka profesora Ibrahimpašića – *Ideja kao društvena pojava i naoružani narod, Shvatanje ratne veštine kao instrumentalne discipline i Dve u biti različite vrste ratne veštine* ne možemo se oteti utisku da

on ratnu veštinu „ustoličava” kao neku vrstu svemogućе naučne discipline, koja treba i može da istražuje gotovo sve što na bilo koji način može uticati na pripremu i vođenje oružane borbe i rata u celini. Pored ostalog, stavlja joj se u zadatak da sopstvenim uvidom u našu stvarnost odgovori i na ona pitanja na koja druge društvene nauke u posleratnom periodu nisu uspešno odgovorile. Dovoljno je da se i najsloženiji problemi društva dovedu u bilo kakvu vezu sa opštenarodnom odbranom, pa da se ratna veština „zaduži” da ih naočigled drugih nauka reši. Za takvu ulogu ratne veštine, tvrdi autor ovih članaka, stvoreni su svi potrebni uslovi u drugoj polovini 20. veka. Ona postaje sredstvo politike, sopstvenim uvidom u društvenu stvarnost doprinosi osposobljavanju politike, izvor je saznanja o neophodnosti i mogućnosti prevladavanja rata, stvara novi odnos između društva i vojne organizacije. Ona se suprotstavlja dosledno i aktivno politici sa pozicija sile, itd. Sve navedeno, ratna veština može ostvariti samo ako ima sopstveni uvid u celokupnu društvenu stvarnost, pa čak i u onu stvarnost u koju uvid treba da ostvaruju druge nauke.

Takav pristup je potpuno odvojio autora od onoga što čini glavni (i rekli bismo jedini) sadržaj predmeta ratne veštine – oružane borbe, njenog pripremanja i vođenja. Kao da je to njena uzgredna obaveza a ne područje za koje je ona jedino kvalifikovana i „nadležna”. Prenaglašavajući faktor ideologije, tačnije – nepotrebno ideologizirajući ulogu i mesto ratne veštine, profesor Ibrahimpašić je neizbežno odlutao u oblast apstrakcije, koja je sa one strane realne stvarnosti. Tako viđena ratna veština na žalost ima malo veze sa naukom; ona nije politika, nije vojna vlast, nije ni sredstvo politike. Sa ratnom veštinom ne može se poistovećivati sve ono što govori vojna vlast.

Za mene postoji samo jedna ratna veština kao nauka sa više različitih shvatanja koja izražavaju brojne teorije. Ona je obavezna da ostvaruje sopstveni uvid u celokupni kompleks pripremanja i vođenja oružane borbe, a drugim naukama prepušta istraživanja onih segmenata stvarnosti koji čine šire okruženje oružane borbe. Niti ratna veština treba da se meša u predmet istraživanja drugih nauka – jer za to nema ni uslova ni kadrove – niti druge nauke mogu preuzimati na sebe da, mimo ratne veštine, stiču uvid u stvarnost vođenja oružane

borbe. Razmotrimo ovaj stav u odnosu ratne veštine prema mestu i ulozi ekonomskog faktora u pripremi i vođenju oružane borbe. Po mom shvatanju ratna veština izučava uticaj ekonomskog faktora na oružanu borbu, ali ga pri tome uzima onakvog kakav jeste u datom trenutku. Ona se ne bavi konstituisanjem ekonomskog faktora i ne istražuje zašto je takav kakav jeste, odnosno zašto nije optimalno podešen potrebama vođenja oružane borbe.

Profesor Ibrahimpašić zastupa, međutim, drukčiji stav i po njemu, ratna veština treba da ima uvida i u stvarnost konstituisanja ekonomskog faktora i uticaj svih relevantnih činilaca na rešavanje problema iz oblasti izgrađivanja ekonomskog faktora u društvu kao celini. To znači, da je ona pozvana da istražuje i uzroke erozije u razvoju samoupravljanja i njihov uticaj na vođenje oružane borbe, što je, po mom mišljenju, u neskladu i oprečnosti sa shvatanjem i tretmanom ratne veštine – kako je učimo u školama i kako o njoj govore doktrinarna dokumenta.

S U M M A R Y

A CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION „THE ART OF WAR AS AN INSTRUMENTAL DISCIPLINE”

The author of the article disputes the views of Prof D Sc Mensur Ibrahimpašić, Colonel, Retd, presented in his writings in „Vojno delo” 3 and 5/1989. Colonel Sekulić takes different views on the subject of the art of war, on the relationship of the art of war with politics, and particularly on the existence of two different kinds of the art of war – instrumentalistic and contemporary, on the basis of which difference Prof Ibrahimpašić built his article in „Vojno delo” 5/89. Since both of the above mentioned articles of D Sc Ibrahimpašić were motivated by the criticism which Colonel Sekulić wrote on his original treatise published in „Vojno delo” 1/88, under the title „Idea as a societal phenomenon and the armed people”, the author of this article attempted to clearly present and summarize herein his disagreement with the views of Prof Ibrahimpašić pertaining primarily to the treatment and understanding of the category of the art of war in our scientific and theoretical thought.

Colonel Sekulić argues that the object of study of the art of war can only be the armed struggle and everything that comes into its domain, and never the „ideas of socialistic self-management”. The author agrees with Prof Ibrahimpašić in that the problems of development of self-management are of an extraordinary significance for the overall system of total national defence

but refutes his assertion that „the art of war should answer the question of measure in which the developments in societal reality and practice are identical with the doctrinal principle stating that the socialistic self-management makes the foundation of the total national defence system and is its moving power”.

R É S U M É

CONTRIBUTION AU DEBAT „NOTION D'ART DE LA GUERRE EN TANT QUE DISCIPLINE INSTRUMENTALE”

L'auteur du présent article polémique avec le colonel en retraite professeur docteur Mensur Ibrahimpašić au sujet des thèses que ce dernier a fait publié par le périodique „Vojno delo”, numéro 3 et 5/89. Le colonel Sekulić expose une autre notion concernant l'objet de l'art de la guerre, le rapport entre l'art de la guerre et la politique, et surtout au sujet de l'existence de deux types d'art de la guerre, – instrumentaliste et moderne, sur lesquels le professeur Ibrahimpašić fonde son article paru au „Vojno delo” (numéro 5/89). Etant donné que les deux textes de docteur Ibrahimpašić s'inspirent par la critique faite par le colonel Sekulić au sujet du débat entamé par ce premier, publié par le périodique „Vojno delo”, numéro 1/88, sous le titre d'*Idée en tant que phénomène sociale et le peuple armé*, l'auteur de la présente contribution tente de généraliser et d'exprimer clairement son désaccord avec les positions du professeur Ibrahimpašić relatives avant tout, au traitement et à l'appréhension de la catégorie de l'art de la guerre dans notre pensée scientifique et théorique.

D'après le colonel Sekulić, seule la lutte armée, et tout ce qui relève de son domaine, peut être l'objet d'étude de l'art de la guerre, „l'idée de l'autogestion socialiste” ne peut l'être aucunement. L'auteur se met d'accord avec le professeur Ibrahimpašić pour dire que les problèmes du développement de l'autogestion sont d'un intérêt exceptionnel pour l'ensemble du système de défense populaire généralisée, mais il conteste sa thèse selon laquelle „l'art de la guerre doit fournir la réponse à la question de savoir dans quelle mesure les courants de la réalité sociale coïncident avec le principe doctrinale à savoir que l'autogestion socialiste constitue le fondement du système de défense populaire généralisée et représente sa force motrice”.

Р Е З Ю М Е

ВКЛАД В ОБСУЖДЕНИЕ „ПОНИМАНИЕ ВОЕННОГО ИСКУССТВА КАК ИНСТРУМЕНТАЛЬНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ”

В статье полемизируется с положениями полковника в отставке проф. д-р Менсура Ибрахимпашича, изложенными в его текстах, опубликованных в „Военном деле“ №№ 3 и 5/89. Полковник Секулич является сторонником иных пониманий о предмете военного искусства, соотношении военного искусства и политики, в частности о существовании двух

видов военного искусства: инструменталистского и современного, на чем проф. Ибрахимпашич строит свою статью в „Военном деле“ № 5/89. Так-как оба текста д-р Ибрахимпашича являются его ответом на критики полковником Секуличем его первоначального обсуждения, опубликованного в „Военном деле“ № 1/88 под заглавием *Идея как общественное явление и вооруженный народ*, автор настоящей статьи попытался в одном месте обобщить и четко изложить свои разногласия с положениями проф. Ибрахимпашича, касающиеся, прежде всего, отношения и понимания категории военного искусства в нашей научной и теоретической мысли.

Предметом изучения военного искусства может быть, говорит полк. Секулич, только вооруженная борьба и все что входит в ее рамки, но ни в коем случае „идея социалистического самоуправления“. Автор соглашается с проф. Ибрахимпашичем, что проблемы развития самоуправления имеют исключительное значение для совокупной системы всенародной обороны, но оспаривает его утверждение, в согласии с которым „военное искусство должно ответить на вопрос в какой степени течения общественной действительности совпадают с доктринальным началом, утверждающим, что социалистическое самоуправление является основной системы всенародной обороны и его движущей силой“.